

Graafwerk voor waterberging en natuurontwikkeling gestart

NIEUWSBRIEF 'BLUES IN THE MARSHES'

Nummer 2 - najaar 2014

In november zijn de graafwerkzaamheden gestart voor de Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch (HoWaBo) en natuurontwikkeling in Honderd Morgen, de Moerputten en het Vlijmens Ven (LIFE+ Blues in the Marshes). Voor de inrichting van een waterbergingsgebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch wordt 600.000 kubieke meter voormalige landbouwgrond afgegraven. Overlast bij het grondtransport wordt zoveel mogelijk beperkt met een verkeersplan. De ingreep duurt tot eind 2017.

Eind augustus werd al een feestelijk startsein gegeven. Bij een bijeenkomst in de Honderd Morgen staken 120 aanwezigen op symbolische wijze de eerste schop in de grond. *"Een kraan en een shovel verlagen op dit moment het maaiveld in Vlijmens Ven,"* zegt Barry Gorissen van aannemer Martens en Van Oord, die de klus kreeg toegewezen. *"De grond wordt tot op veertig centimeter diepte afgegraven. Deels gebruiken we de aarde voor de aanleg van kades die er voor zorgen dat toekomstig piekwater uit de Maas in het waterbergingsgebied blijft."*

Granaten gevonden

De start van de graafwerkzaamheden werd enige tijd vertraagd door munitieonderzoek. In 1944 lag het projectgebied onder vuur. Inmiddels zijn granaten en andere explosieve ladingen aan de oppervlakte gekomen. Een deel van het Vlijmens Ven is nu vrijgegeven.

Lees verder op pagina 2

Verkeersplan beperkt overlast

In het projectgebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch blijft een groot deel van de afgegraven grond in het gebied; maar een deel wordt ook afgevoerd. Omwonenden moeten daarom tot eind 2017 rekening houden met vrachtwagens die aan- en afrijden. Om overlast bij het transport zoveel mogelijk te beperken is een aantal verkeersmaatregelen genomen.

De aannemer streeft er naar het verkeersplan op de volgende wijze in te voeren. Zo komen er tijdelijke in- en uitritten. Wegen zullen bestemd worden tot eenrichtingsverkeer. Zandwagens rijden het gebied uit via de Vliedbergweg, Nieuwkuijseweg en de Honderdbunderweg richting de A59. Om wegbermen te beschermen worden op de Honderdbunderweg enkele passeerstroken ingericht. Binnen het projectgebied rijden zandwagens, zoveel mogelijk via tijdelijke voorzieningen, van en naar de aan te leggen HoWaBo-

Waterberging en natuurontwikkeling hand in hand

Voor de veiligheid van 's-Hertogenbosch worden maatregelen uitgevoerd die voorkomen dat de omgeving net als in 1995 nog eens onder water komt te staan. Een gebied van 750 hectare tussen Vlijmen, Vught en 's-Hertogenbosch wordt de komende jaren ingericht als waterberging.

Bij hoogwater op de Maas en de rivieren de Dommel en de Aa stroomt overtollig water straks via een inlaat aan het Drongelens kanaal naar het waterbergingsgebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch. Aan te leggen kades vormen de begrenzing waarbinnen het water tijdelijk wordt vast gehouden. Later wordt dit piekwater via watergangen van het waterschap bij gemaal Groenendaal bij Bokhoven weer afgevoerd door de Maas.

Dieren profiteren

Doordat zwaar bemeste, voedselrijke landbouwgrond wordt afgegraven, ontstaan er in het projectgebied weer ideale startkansen voor veel soortenrijkere natuur. Planten en dieren die afhankelijk zijn van schrale (voedselarme) milieus kunnen weer terugkeren. Eerdere afgravingen in de Honderd Morgen laten zien dat bijzondere soorten niet lang op zich laten wachten. Ook de beschermde vlindersoort pimperlblauwtje, die nu alleen in de Moerputten voorkomt, krijgt een groter leefgebied. Naar verwachting zal dit blauwtje zich ook in het Vlijmens Ven en de Honderd Morgen vestigen. Voor omwonenden en recreanten geldt dat zij er vanaf 2018 een mooi natuurgebied bij krijgen.

Bommen en granaten in het Vlijmens Ven

De afgelopen maanden zochten specialisten met metaaldetectoren in het Vlijmens Ven munitie uit de Tweede Wereldoorlog. Inmiddels zijn de nodige explosieve ladingen opgespoord. Op vrijgegeven percelen mag nu grond worden afgegraven.

Na de luchtlandingen voor operatie Market Garden verschansten geallieerden zich eind oktober 1944 in de Drunense Duinen. Deze voornamelijk Schotse troepen beseften dat voor een verdere opmars 'inleidende beschietingen' nodig waren. *"Vlijmens Ven was zelf geen onderdeel van oorlogshandelingen,"* vertelt Gien van Wijk, die de gebiedshistorie bestudeerde voor het boek 'Van Baardwijkse Overlaat tot Drongelens kanaal'. *"Maar bij beschietingen op 4 november 1944 op de dorpen Drunen, Nieuwkuijk en Vlijmen, belandden volop bommen en brisantgranaten in de polders ten zuiden van de Heidijk. Dat is de voornaamste reden waarom ook in het Vlijmens Ven nog altijd oorlogsresten liggen."*

kades. De Honderdmorgensedijk, die tijdelijk is afgesloten voor verkeer, is veranderd in een onverharde weg bestemd voor bestemmingsverkeer.

Extra goed opletten

De Vaartweg en de Wethouder van Buulweg worden tijdens grondtransporten afgesloten voor (brom)fietsers. Fietsers kunnen het best gebruik maken van de Heidijk. Voor overig verkeer geldt (dan) op deze wegen eenrichtingsverkeer. Voor weggebruikers is het extra goed opletten, vooral na zonsondergang. Chauffeurs krijgen instructies mee over lastige locaties. Bel voor meer informatie met Martens en Van Oord, tel. 06-100 354 50 of mail naar howabo@mvogroep.nl.

Door specialisten van het bedrijf Bodac is inmiddels vastgesteld waar metaal in de grond zit. Daarbij is aangegeven welke objecten mogelijk explosieve ladingen bevatten. Die worden nu opgegraven. In het Vlijmens Ven zijn tot eind oktober naast talloze lege rookgranaten onder meer ook twee onontpofte mortiergranaten gevonden. De oude springstoffen worden later op een nader te bepalen locatie door de Explosieve Opruimingsdienst tot ontploffing gebracht.

Grond vrijgegeven

Op percelen die zijn vrijgegeven, mogen graafmachines en shovels nu grond verplaatsen. De zoektocht naar oude munitie heeft de start van de werkzaamheden vertraagd. *"Maar dit onderzoek was een verplichte procedure en blijkt allesbehalve overbodig,"* zegt Barry Gorissen van hoofdaannemer Martens en Van Oord.

3 vragen aan ... Mees van der Wulp

Mees van der Wulp (65) is vrijwilliger bij Natuurmonumenten, één van de partners in het natuurontwikkelingsproject Blues in the Marshes. In natuurgebied de Honderd Morgen inventariseert hij bijzondere planten die hier opkomen nadat de grond is afgegraven. "Er groeit zoveel moois."

1. Wat is uw bijdrage in het natuurontwikkelingsgebied?

"In ben sinds 2008 vrijwilliger bij Natuurmonumenten. In de Honderd Morgen, waar twee jaar geleden al grond is afgegraven, tel ik plantensoorten, om zo de ontwikkeling van de natuur in kaart te brengen. Heel lang werd hier door boeren alleen maar maïs verbouwd. Het is nauwelijks voor te stellen wat er nu allemaal groeit en bloeit!"

2. Wat is al te bewonderen?

"In de lente- en zomermaanden stond de Honderd Morgen in vuur en vlam met de verbluffend mooie kleuren van grote ratelaar, echte koekoeksbloem, blauwe knoop, duizend guldenkruid en moeraswolfsklauw. Na de eerste maaibeurt verschenen ineens 15 ooievaars. En er scharrelen altijd wel patrijzen rond. Ook heb ik kleine vuurvinders, zandoogjes, landkaartjes en icarusblauwtjes gezien."

3. Hoe ervaart u deze transformatie?

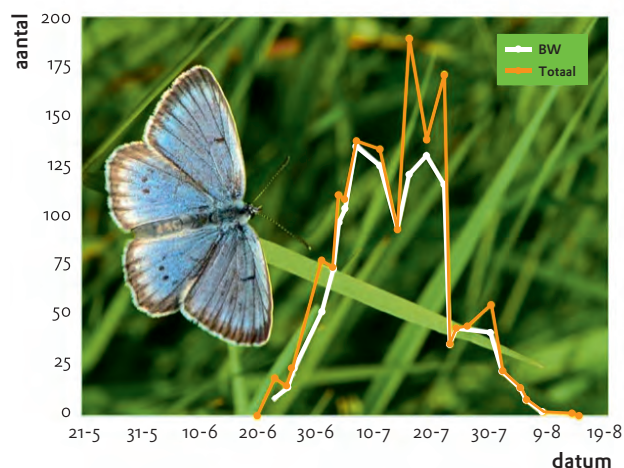
"Ik woon mijn hele leven in 's-Hertogenbosch en omgeving. Als klein jongetje las ik thuis de verzamelalbums met natuurprenten van Jac. P. Thijsse. Daar is mijn fascinatie voor natuur ontstaan. Als het even kon trok ik naar buiten. In al die jaren heb ik niet ervaren wat zich nu voltrekt in de Honderd Morgen. Door zadenrijk maaisel uit de Moerputten uit te rijden, en door verwaaiing, is in korte tijd een enorme variëteit ontstaan. Ik kijk nu al uit naar wat zich straks in het Vlijmens Ven zal afspelen."

Snertwandeling Vlijmens Ven, kom ook!

Op zaterdag 29 november is er om 11.00 uur een snertwandeling over de gebiedsinrichting van het Vlijmens Ven en/of De Ham. Vertrekpunt voor geïnteresseerden en omwonenden is het infocentrum aan de Ruidigerdreef 10. Na afloop is er voor iedereen een kom snert. U kunt zich hiervoor opgeven via howabo@mvogroep.nl.

1.700 pimpernelblauwtjes gezien

Het pimpernelblauwtje is een beschermde vlindersoort die in Nederland alleen voorkomt in De Moerputten. Vrijwilligers van De Vlinderstichting hebben in De Moerputten dit jaar 1.700 pimpernelblauwtjes geteld. De telroute werd 28 keer gelopen, waarbij de blauwtjes 20 keer zijn aangetroffen. Dat was minder dan de aantallen in 2013. Jammer, maar het goede nieuws is dat er zo minder rupsen in mierennesten komen en zij een grotere kans hebben de winter te overleven. Met een beetje geluk worden volgend jaar weer meer vlinders gezien.

LIFE+ Nature

LIFE+ Nature is het Europese cofinancieringsprogramma voor projecten die de Europese biodiversiteit in kwetsbare ecosystemen beschermen. LIFE+ draagt bij aan de realisatie van Natura 2000, het Europese natuurnetwerk van beschermde natuurgebieden. Sinds 1992 zijn er bijna 4.000 natuurherstelprojecten mede gefinancierd. Kijk voor meer informatie op <http://ec.europa.eu/environment/life>.

Kijk voor meer informatie over deze projecten op:

- www.bluesinthemarshes.nl
- [Facebook.com/bluesinthemarshes](https://www.facebook.com/bluesinthemarshes)

Samenwerken voor water en natuur

Blues in the Marshes is een initiatief van Natuurmonumenten, De Vlinderstichting, waterschap Aa en Maas, Staatsbosbeheer en gemeente Heusden. Het project wordt mogelijk gemaakt met steun van de Europese Unie en cofinanciering door Provincie Noord-Brabant.

Natuurmonumenten

www.natuurmonumenten.nl

De Vlinderstichting

www.vlinderstichting.nl

Waterschap Aa en Maas

www.aenmaas.nl

Staatsbosbeheer

www.staatsbosbeheer.nl

Gemeente Heusden

www.heusden.nl

Colofon

Dit is een productie van de samenwerkende projectpartners *Blues in the Marshes*. Mede mogelijk gemaakt met steun van LIFE+ Nature (Projectnummer LIFE 11NAT/NL/000770).

Tekst: Michel Verschoor GROENBLAUW copy & content
Ontwerp: Natuurlijk in Vormgeving!, Oscar Langevoord
Beeld: Natuurmonumenten/Fons Mandigers, De Vlinderstichting/Annika Vermaat, Waterschap Aa en Maas
Druk: Twigt Grafimedia

